



Araştırma Görevlisi
Zafer BENZER

Harran Üniversitesi Fen-
Edebiyat Fakültesi Tarih
Bölümü,
zaferbenzer@harran.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7549-6731>

Eser Geçmişi / Article Past:

Başvuruda bulundu.
Applied
14/06/2020

Kabul edildi.
Accepted
20/06/2020

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.753522>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Urfa Tereke Kayıtlarına Bir Örnek: Göncü Hacı Abdurrahman'ın 1880 Tarihli Terekesi

*An Example Of Urfa Tereke Register: Leather Dealer Hadji
Abdurrahman's Tereke Dated 1880*

Öz

Osmanlı Devleti tarihi kaynakları arasında kadıların kaleme aldıkları Şer'îye Sicilleri önemli bir yere sahiptir. Kadı defterleri de denilen bu sicillerde yer alan ve önem arz eden bir belge türü ise tereke kayıtlarıdır. Ölen kimsenin miras olarak bıraktıklarına "tereke", Arapçada "terike" veya "tirke" denir. Şer'îye Sicilleri içinde, ölen kimselerin vârislerine bıraktıkları menkul ve gayr-ı menkulleri içeren tereke kayıtları, sosyal ve iktisadi tarih bakımından zengin bilgiler içermektedir. Nitekim aile yapısını, ailenin sosyal, kültürel ve iktisadi durumunu tereke kayıtlarından yaklaşık olarak çıkarmak mümkündür. Bu çalışmada, Urfa'da yaşamış olan ve varlıklı bir kişi olarak kabul edebileceğimiz Göncü Hacı Abdurrahman'ın H. 3 Şa'bân 1297/M. 11 Temmuz 1880 tarihli tereke kaydı esas alınmış, Hacı Abdurrahman ve ailesini ilgilendiren diğer belgeler incelenmiştir. Tek eşliliğin hâkim olduğu Osmanlı aile yapısının aksine üç evlilik yapmış olan Abdurrahman'ın mirası ve bu mirasın paylaşımı kadı mahkemesine intikal etmiştir. Genelde Osmanlı ve özelde Urfa toplumunda çok eşliliğe örnek teşkil eden bu kayıt, ölen kişinin mirasının ve mirasçılarının belirlenme usulü, mirasın taksim şekli gibi konularda önemli bilgiler içermektedir. Bu bilgiler ışığında, ölen şahsın tereke kayıtları esas alınarak Urfalı bir ailenin evi, sosyal hayatı ve iktisâdı hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Şer'îye Sicilleri, Tereke, Miras, Urfa, Göncü Hacı Abdurrahman.

* Bu çalışma, GAP Zirvesi kapsamında 4-6 Mayıs 2018 tarihleri arasında Şanlıurfa'da düzenlenen II. Uluslararası Piri Reis Dil-Tarih-Coğrafya Kongresi'nde sözlü olarak sunulmuş ve özet olarak basılmıştır.

ATIF: BENZER Zafer, "Urfa Tereke Kayıtlarına Bir Örnek: Göncü Hacı Abdurrahman'ın 1880 Tarihli Terekesi", **Tarih ve Gelecek Dergisi**, 6/2 (Haziran 2020), s. (576-594)

CITE: BENZER Zafer, "An Example Of Urfa Tereke Register: Leather Dealer Hadji Abdurrahman's Tereke Dated 1880", **Journal of History and Future**, 6/2 (June 2020), pp. (576-594)

Abstract

Among the resources of the Ottoman State history, Şer'îye Registries written by kadi (Muslim judges) have a significant place. One type of the documents involved and has importance in these registries that is also called kadi records is tereke registries. What is left from the deceased as an inheritance is called "tereke", and in Arabic "terike" or "tirke". Tereke registries of şer'îye records that include moveable and real estate properties left to the inheritors by the deceased involve rich information about the social and economic history. Thus, it is possible to reveal the family structure and the social, cultural, and economic conditions of the family roughly according to the tereke registries. This study is based on the tereke registry dated H. Şaban 3, 1297/ M. July 11, 1880 of the leather dealer Hadji Abdurrahman who lived in Urfa and can be considered as a wealthy man and also other documents concerning Hadji Abdurrahman and his family were examined. The inheritance of Abdurrahman who was married three times in contrast to the Ottoman family structure where monogamy was predominant and the portion of the inheritance were taken to the kadi court. This registry that sets an example of polygamy generally in the Ottoman and specifically in Urfa society involves significant information on the issues such as the procedure how the inheritance and inheritors of the deceased were determined and how the inheritance was shared. In the light of this information, home of a family in Urfa and their social life and finances were reported based on the tereke registries of the deceased.

Key words: Şer'îye Registries, Tereke, Inheritance, Urfa, Leather Dealer Hadji Abdurrahman.

Giriş

Osmanlı Tarihi ve kültürü hakkında yapılacak araştırmalar için gerekli olan kaynakların başında arşiv belgeleri gelmektedir. Tarihimizin sahih bilgileri arşiv belgelerinde saklıdır. Belgesiz tarih yazılamayacağı gibi olayların gerçek yönleri de gün ışığına çıkarılamaz. Arşiv belgeleri yalnızca geçmişin siyasi hadiselerine değil, döneminin her türlü sosyal, kültürel ve ekonomik olaylarına da ışık tutar. Özellikle yerel tarih için en önemli kaynaklardan biri olan Şer'îye Sicil Defterleri, bugünkü anlamıyla Osmanlı dönemindeki şerî mahkeme kayıtlarıdır. Kadı sicilleri, kadı divanı, mahkeme kayıtları, sicillât-ı şer'îyye ve yaygın kullanımı ile şer'îye sicilleri denilen bu defterler kadı yahut nâibi tarafından tutulmakta ve çeşitli türden belgeleri içermektedir. Osmanlı Devleti'nde merkezde ve taşrada her tabakadan insanlar arasındaki hukukî ilişkilere dair kayıtları içeren bu defterler Osmanlı hayatının aile, toplum, ekonomi ve hukuk gibi birçok alanının tarihi için en önemli kaynaklardır¹.

1 Kadı sicillerinin kaynak olarak arz ettikleri önem hakkında bkz. Ahmet Akgündüz, *Şer'îyye Sicilleri Mahiyeti Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler I*, 1. Baskı, (İstanbul: TDV Yayınları, 1988); Ahmet Akgündüz, "İslam Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tatbiki: Şer'îyye Mahkemeleri ve Şer'îyye Sicilleri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 14, (2009); Yunus Uğur, "Şer'îyye Sicilleri", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 39, (2010): 8; Abdülaziz Bayındır, "Osmanlı'da Yargının İşleyişi", *Osmanlı*, c. 6, (1999): 432.

Sicillerde mevcut olan yazılı kayıtları iki kısma ayırabiliriz. Birincisi, kadılar tarafından inşa edilerek yazılan kayıtlardır ki sicillerdeki kayıtların büyük bir çoğunluğunu bu tür belgeler oluşturmaktadır. İkincisi ise bizzat kadıların ortaya çıkardığı belgeler değil de dışarıdan gelerek sicile kaydedilen belgelerdir. Çünkü kadılar şerî işlerin yanı sıra buldukları bölgede yürütme gücünü de ele almışlardır. Bu yüzden taşraya gönderilen fermanların büyük çoğunluğu kadılara hitaben yazılırdı². Kadıların kaleme aldıkları şer'îye sicil kayıtları arasında hüccet, i'lâm, ma'ruz, mürâsele, mektup, ferman, berat, buyruldu, tezkire, temessük, vakfiye gibi çeşitli konularda belgeler bulunmaktadır³.

Kadı defterlerinde yer alan ve önem arz eden bir başka belge türü ise tereke kayıtlarıdır. Ölen kimsenin mirâs olarak bıraktıklarına “tereke” Arapçada “terike” veya “tirke” denir⁴. Bu kelimelerin yerine belgelerde sözlükte “geride bırakılan, geriye kalan” anlamlarına gelen muhalefin çoğulu olan “muhallefât” kelimesi de kullanılmaktadır⁵. Bırakılan şeyler, miraslar anlamında da “metrûkât” ifadesini görmekteyiz⁶. Kişilerin ölümlerinden sonra varislerine bıraktığı mirası içeren tereke kayıtları, ekonomik ve sosyal tarihimiz için kıymetli belgelerdir. Bu kayıtlardan ölen şahsın iktisadi durumu, sahip olduğu mal varlığı, bu malın maddi değeri, alacak verecek ilişkileri, aile üyeleri, mirasın nasıl taksim edildiği, şehrin mutfak özellikleri, giyim kuşam ve eş eşyası, konfor veya lüksün seviyesi gibi pek çok konuyu ayrıntılı bir şekilde öğrenmek mümkündür⁷. Bu özellikleri bakımından tereke kayıtları, hukuk ve sosyal-kültürel tarihimiz bakımından da büyük kıymeti haizdirler. Osmanlı Devleti tarihinin gerektiği gibi aydınlatılmasına her yönüyle ışık tutan arşiv kayıtları arasında yer alan tereke defterleri, yerel tarih ve iktisat tarihi gibi alanlarda da önemli bilgiler içermektedir. Dolayısıyla geçmişten günümüze değin bizzat tereke kayıtları esas alınarak veya dolaylı olarak bu kayıtlardan faydalanma yoluyla çok sayıda değerli çalışma yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir⁸.

Normal şartlarda terekeler sicil defterlerine temel olarak üç veya dört bölüm halinde kaydedilmektedir. İlk bölümde tereke kaydının özelliklerine göre bir giriş cümlesinden sonra vefat eden kişinin adı, icra ettiği mesleği, varsa unvanı veya lakabı, nerede ve ne

-
- 2 Ali Aktan, *Osmanlı Paleografyası ve Siyasi Yazışmalar*, (İstanbul: İlim ve İrfan Vakfı Yayınları, 1995), 117.
 - 3 Muhammed Ceyhan, “Tanzimat Dönemi Sonrası Şer'îye Sicil Defterlerinin Muhteva ve Diplomatik Açıdan Tahlili”, *OTAM*, 29, (2011): 55.
 - 4 Hamza Aktan, “Miras”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 30, (2005): 144.
 - 5 Tahsin Özcan, “Muhallefât”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 30, (2005): 406.
 - 6 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 14. Baskı, (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1997), 633.
 - 7 Ömer Lütfi Barkan, “Edirne Askeri Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659)”, *Belgeler*, III/5-6, (1996): 1-2.
 - 8 Bu alanda yapılan çalışmaların tümünden burada bahsetmek mümkün olmamakla birlikte bazıları şunlardır: Barkan, “Edirne Askeri Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659)”, *Belgeler*, III, 5-6, (1996): 1-479; Said Öztürk, *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri*, (İstanbul: OSAV Yayınları, 1995); Said Öztürk, “Tereke Defterlerine Göre XVII. Asırda İstanbul'da Aile Nüfusu, Servet Yapısı ve Dağılımı”, *İstanbul Araştırmaları*, 3 (1997): 21-57; L. Fekete, “XVI.Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendisinin Evi”, (Çev. Sadrettin Karatay), *Belleten*, XXIX/115-116, (1965): 615-638; Musa Çadırcı, “Hüseyin Avni Paşa'nın Terekesi”, *Belgeler*, XI/15, (1986):145-164; Fatih Bozkurt, “Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 11/22, (2013): 193-229; Nuri Köstüklü, “Osmanlı-Türk Aile Kurumu Araştırmalarında Tereke Defterlerinin Yeri ve Önemi (19. YY. Örnekleri Çerçevesinde)”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/1, (2008): 17-26.

zaman vefat ettiği, varsa vârisleri ve bunların miras paylaşımları gibi bilgiler verilir. İkinci bölümde, ölen kişinin geride bırakmış olduğu taşınır veya taşınmaz mallarının listesi ve bunların fiyatları bulunmaktadır. Üçüncü bölümde ise listedeki malların toplam değeri hesaplanarak, bu miktardan ölen kişinin cenaze giderleri, mahkeme harç ve masrafları, vasiyetleri düşülerek mirastan kalan meblağ deftere kaydedilmektedir⁹. Dördüncü ve son bölümde de bu kayıttan sonra mirasın mirasçılar arasında pay edilmesi ve paylarına düşen hisselerin değeri belirtilmektedir¹⁰. İncelememize esas olan tereke kaydının da dört bölümden oluştuğu söylenebilir. Ayrıca bu kayıta istisna olarak üç tereke kaydı aynı belge numarasıyla verilmiştir. Çünkü ölen üç kişi birbirinin varisi durumundadır. Tereke kaydının birinci bölümünde ölenin kimliği, vârisleri, belgenin tarihi yer alırken; ikinci bölümünde mûrisin mal varlığı, üçüncü bölümde harcamalar ve varsa borcu, dördüncü ve son bölümde ise vârislerin isabet eden hisseleri belirtilmiştir.

Göncü Hacı Abdurrahman'ın Hayatı Üzerine Bazı Tespitler

Bahsimize konu olan Abdurrahman, Sakacı Osman'ın, Osman ise Abdullah'ın oğludur. Belgelerde Göncü Hacı Abdurrahman b. Sakacı Osman b. Abdullah şeklinde zikredilmektedir. Ailesi Urfa'nın varlıklı ailelerinden biridir. Babası Osman, lakabından anlaşıldığına göre "sakacı" esnafına mensuptu. Bu meslek, evlere para karşılığında su taşıma işini gerçekleştirirdi¹¹. Bu tabir Osmanlı Devleti'nde Yeniçeri Ocağı'nın su ihtiyacını karşılayan grup için kullanılmıştır. Kelimenin kökeni, Arapça "sakka"dan gelmektedir. Devlet bünyesinde köklü ıslahatların yapıldığı, yeniliklerin baş gösterdiği II. Mahmut döneminde Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması öncesinde saka adı "sebilci" olarak değiştirilmiştir. Saka teşkilatı sarayda da bulunurdu ve yöneticilerine "sakabaşı" denilmekteydi. Bu tabir aynı anlamda halk arasında da kullanılmaktaydı¹².

Urfa şehri, merkezinde veya yakınında akarsular olmasına rağmen XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar su temini konusunda sıkıntılar yaşamıştır. Öyle ki bu tarihe kadar her evin avlusunda su ihtiyacını karşılayabilecek kuyular mevcut değildi. Su ihtiyacını dışardan karşılamak mecburiyetinde kalan ahali, şehirde su taşıma işi yapan sakalardan faydalanmaktaydı. Sakalar, hayvanlar üzerine yerleştirdikleri kovalarla Karakoyun Deresi'nden, Halilürrahman ve Aynzeliha göllerinden evlere para karşılığında su taşırlardı. Sakacılara para ödeyemeyecek durumda olan ahali ise su ihtiyacını kendisi karşılardı. Dolayısıyla halk arasında zengin denilebilecek kimselerin sakacı esnafına başvurduğu söylenebilir¹³.

9 Ekrem Tak, *Diplomatik Bilimi Bakımından XVI.-XVII. Yüzyıl Kadı Sicilleri ve Bu Sicillerin İhtiva Ettiği Belge Türlerinin Form Özellikleri ve Tanımlanması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (İstanbul: Marmara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü, 2009), 159.

10 Özcan, "Muhallefât", 407.

11 Uğur Göktaş, "Sakalar", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. 6, (İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, 1994), 420.

12 M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-III*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983), 96.

13 Mahmut Karakaş, *Urfa'nın Kültür ve İnançlar Serüveni*, (Şanlıurfa: Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2009), 441.

Abdurrahman'ın ise babası gibi sakacı olmadığı, “göncü” esnafına mensup olduğu görülür. ‘Gön’ işlenmiş hayvan derisi demektir. ‘Göncü’ ise ham veya işlenmiş deriyi satan kimsedir¹⁴. İsmi önüne “Göncü” lakabıyla birlikte “Hacı” unvanı da eklenmesi Hac farizasını da yerine getirmiş olduğunu göstermektedir. Urfa'nın Askeriye (Askeri) Mahallesi'nde¹⁵ ikamet eden Hacı Abdurrahman'ın üç evlilik yaptığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Salih ve Ahmet adlarında iki erkek, Zübeyde, Rabia ve Fatma adlarında üç kız çocuğu babasıdır. Kızları Zübeyde, annesi Hedule'den sonra, babası Hacı Abdurrahman'dan önce vefat etmiştir. Eşlerinden biri olan Hedule binti İsa b. Süleyman kendisinden önce vefat etmiştir. Diğer ikisi ise hayattadır ve terekeye kaydedilmiştir. Hedule'nin doğum tarihi ve ölüm yılı verilmemekle birlikte, terekenin deftere tutulduğu tarih itibarıyla vefat tarihini öğrenebiliyoruz. Belge tarihi H. 1297/M. 1880'dir. Belgenin girişinde “...tarihinden beş sene mukaddem vefât eden...”¹⁶ şeklinde geçen ibareden anlaşılacağı üzere adı geçen Hedule, H. 1292/M. 1875 yılında vefat etmiştir denilebilir. Tereke kaydında ölüm nedeni yazmamaktadır. Ancak vârislerini ilgilendiren başka bir kayıttan anladığımız kadarıyla bir hastalığa yakalanmış ve bu hastalıktan dolayı vefat etmiştir¹⁷.

Diğer eşleri ise Hacı Münife binti Mehmet Harran ve Safiye binti Eyyub'dur. Hacı Abdurrahman'ın ilke eşi kuvvetle muhtemel Hacı Münife (Münifiye)'dir¹⁸. Ancak kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla bu eşiyile çocuk sahibi değillerdir. Her ikisinin de Hacı unvanıyla anılması beraber Hac vazifesini yerine getirdiklerini düşündürmektedir. Hacı Abdurrahman'ın ilk eşi Münife'den çocuğu olmadığı için ikinci eşi Hedule ile evlendiği güçlü bir ihtimaldir. Üçüncü eşi ise ölümünden 5 sene önce yani 1875'te evlendiği anlaşılan Safiye binti Eyyub'dur¹⁹ ve ondan Ahmet isimli bir oğlu vardır. Dolayısıyla Hedule'nin ölümünden hemen sonra Safiye ile evlenmiştir.

Bu örnekten de anlaşılacağı üzere Osmanlı aile yapısında eş ve çocuk durumu hakkında bize ipucu veren önemli kaynaklardan birisi de hiç şüphesiz tereke defterleri olduğunu görmekteyiz. Tereke kayıtları tutulurken ölen kimsenin künyesi verildikten sonra

14 Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>; Gön mesleği ve Göncü esnafı hakkında tafsilatlı bilgi için bkz. Ali Tenik, “Tasavvufî Teşkilat Ahîliğinin Urfa'daki Tarihi Seyri ve Etkileri”, *II. Uluslararası İslam Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa: Osmanlı Belge ve Kaynaklarında Urfa*, c. III, (Şanlıurfa: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları, 2018), 280-296; Fatma Nur Başaran, “Debbağlık-Kürkçülük-Saraçlık”, *Şanlıurfa El Sanatları ve Sözlü Kültür Malzemeleri*, (2012): 447-449 (447-458).

15 BOA, MŞH.ŞSC.d., Urfa Şer'îye Sicili, Sicil No: 208, Sayfa No: 116, Belge No: 734. Buradan sonraki atıflarda UŞS., 208, 116/734 şeklinde kısaltılarak verilecektir. Bu defter yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Bkz. Mehmet, Şilen, *208 Numaralı Urfa Şer'iyye Sicili Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1296-1299/M.1879-1882)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, 2015.

16 UŞS., 208, 149/814.

17 “..kebîre-i mezbûre Râbi'a ile ve sağıre-i mezbûre Fatma'nın vâlideleri Hedule vefât edip lakin vefâtından bir buçuk sene akdemi mütecâviz maraz-ı müzmîne-ye müptelâ..” UŞS., 208, 116/733.

18 18 Mayıs 1880 tarihli kayıтта, Hacı Münife vekili Hacı Şaban Ağa b. Mehmed aracılığıyla eşi Abdurrahman'ın terekesinden talep ettiği mihr-i muahharı ve 5 kile hintasını talep ederken “..yirmi yedi sene mukaddem müvekkilem mezbureyi nefsine akd ve tecvizde..” şeklinde geçen ifade dikkat çekmektedir. Dolayısıyla bu bilgiye dayanarak Hacı Abdurrahman ve Hacı Münife'nin 1853'te evlendikleri söylenebilir. UŞS., 208, 137/780.

19 15 Mayıs 1880 tarihli kayıтта, Safiye binti Eyyub'un vekili İmam b. Eyyub'un “..Hacı Abdurrahman'ın b. Sakacı Osman b. Abdullah tarihinden beş sene mukaddem müvekkilemi nikahına akd ve tezcivinde..” şeklinde bir ifade kullanıldığı görülmektedir. UŞS., 208, 121-122/745.

vâris olarak eşi veya eşlerinin isimleri zikredilmektedir. Bu da bize kişinin kaç evlilik yaptığını öğrenmek açısından bilgi vermektedir²⁰. Dolayısıyla tereke defterleri Osmanlı toplumunun demografik özelliklerini yansıtması açısından önemlidir. Kişinin ölümü sonrasında tutulan bu kayıtlarda ailesine kalan mirasının belirlenmesi ve İslam hukukuna göre pay edilmesi amaçlanmaktadır. Ölüm nedeniyle ortaya çıkan bu kayıtlar vasıtasıyla, Osmanlı toplumunda meydana gelen ölümlerin aylık, yıllık ve mevsimsel dağılımı hakkında bilgi edinilebilmektedir. Öte yandan tereke kayıtlarında ölen kişinin mirasçılarının tek tek belirtilmesi suretiyle, ailenin sahip olduğu çocuk sayısı, eş sayısı ve mirasçıların akrabalık ilişkileri gibi hususlarda da güvenilir bilgiler elde etmek mümkün olmaktadır²¹.

11 Nisan 1880 tarihli kayda göre, Göncü Hacı Abdurrahman kendisi gibi göncü esnafından olan kardeşi Hacı Mamo ve onun eşi Aynzeliha binti Mehmet'in ölümü üzerine kimsesiz kalan küçük oğulları Mehmet Bakır'a vâsilik yapmıştır. Hacı Abdurrahman ölümü üzerine Mehmet Bakır'ın kız kardeşi Rabia'nın kocası ve şer'an vâsisi olan İmam Hüseyin b. İri Sülo²² mahkemeye başvurarak, Mehmet Bakır'a babasından kalan 3.000 kuruş ve annesinden kalan 1.500 kuruşun önceki vâsisi Abdurrahman'ın elinde olduğunu söylemiştir. Abdurrahman'ın 500 kuruşu daha sağ iken Mehmet Bakır'ın annesine verdiğini, kalan 4.000 kuruşun ise Abdurrahman'ın vâsiy-i muhtarı Halil b. İsa'dan talep ettiğini ve bunun da Abdurrahman'ın terekesinden tahsil edilmesini istemiştir²³. Göncü Hacı Abdurrahman'ın ölüm tarihi belgelerde kesin olarak zikredilmemekle birlikte, tereke ile ilgili kayıtlarda geçen bazı ibarelerden onun 1880 yılı içerisinde vefat ettiği tahmin edilmektedir²⁴.

Göncü Hacı Abdurrahman'ın Terekesi ve Terekenin Taksimi

İncelediğimiz sicil kaydında ilk tereke Hacı Abdurrahman'ın eşi Hedule binti İsa bin Süleyman'a aittir²⁵. Hacı Abdurrahman'dan önce vefat eden Hedule, geride 400 kuruş değerinde 3 kat yatak ile 1000 kuruş kıymetli mihr-i müeccel bırakmıştır. 38 kuruşluk bir giderden sonra kalan 1362 kuruş varisleri arasında şu şekilde taksim edilmiştir:

Tablo 1: Göncü Hacı Abdurrahman'ın eşi Hedule'nin Tereke Kaydı

Varisin Yakınlığı	Adı	Aldığı Hisse
Eşi	Hacı Abdurrahman	342 kuruş
Büyük kızı	Rabia	205,8 kuruş
Küçük kızı	Fatma	205,8 kuruş

20 Köstüklü, "Osmanlı-Türk Aile Kurumu Araştırmalarında Tereke Defterlerinin Yeri ve Önemi (19. YY. Örnekleri Çerçevesinde)" 20.

21 Fatih Bozkurt, "Tereke Defterleri ve Osmanlı Demografi Araştırmaları", *Tarih Dergisi*, 54, (2012): 97. (91-120).

22 UŞS., 208, 122/747.

23 UŞS., 208, 173/861.

24 11 Nisan 1880 tarihli kayıta "...bundan üç mâh mukaddem vefat eden Göncü Hacı Abdurrahman bin Sakacı Osman bin Abdullah'ın..." UŞS., 208, 173/861 cümlesinden onun Ocak ayında ya da 3 Mayıs 1880 tarihli kayıta "...tarihinden bir mâh mukaddem vefat eden göncü esnafından Hacı Abdurrahman bin Sakacı Osman bin Abdullah'ın..." UŞS., 208, 114/724 ifadesinden ise Nisan ayında vefat ettiği söylenebilir.

25 UŞS., 208, 150/814.

Küçük kızı	Zübeyde	205,8 kuruş
Küçük oğlu	Salih	410,16 kuruş
	Toplam	1369 kuruş ¹

Diğer kayıt, annesi Hedefule'den sonra, babası Hacı Abdurrahman'dan önce vefat eden küçük kızları Zübeyde'ye ait olan terekedir²⁶. Zübeyde'nin doğal olarak tek mal varlığı annesinden kalan 205,8 kuruşluk hissedir. Tek vârisi ise babası Hacı Abdurrahman'dır. Son kayıt ise Hacı Abdurrahman'a ait olan ve yüklü bir meblağ tutan kayıttır²⁷. Hacı Abdurrahman'ın altı vârisi vardır. Zevceleri Safiye bint Eyyub ile Hacı Münifiyye bint Mehmed Harran, büyük kızı Rabia ve küçük çocukları Salih, Ahmed ve Fatma'dır. İlk kayıtlardan anlaşıldığına göre Salih, Rabia ve Fatma kendisinden önce vefat eden eşi Hedefule'nin çocuklarıdır. Küçük oğlu Ahmed ise eşi Safiye binti Eyyub'dan mütevellittir²⁸. Hacı Abdurrahman'ın mirası 48 sehmeden (hisseden) oluşmaktadır. Bu hisselerden 3'ü eşi Hacı Münife'ye, 3'ü diğer eşi Safiye'ye, 7'si büyük kızı Rabia'ya, 7'si küçük kızı Fatma'ya, 14'er olmak üzere 28'i de küçük oğulları Salih ve Ahmet'e aittir²⁹. Hacı Abdurrahman'ın vâsiy-i muhtarı ve aynı zamanda reşit olmayan Fatma, Salih ve Ahmet'in vâsisi Halil b. İsa'dır. Safiye binti Eyyub'un vekili ve aynı zamanda kardeşi olan İmam b. Eyyub, Hacı Münife'nin vekili Hacı Şaban Ağa, Rabia'nın vekili ise Ali Bey b. Mahoş'tur³⁰.

Merhum Hacı Abdurrahman'ın vârislerine bıraktığı menkul ve gayri menkullerin neler olduğu aşağıda tablo halinde gösterilmiştir. Bu değerlerin bugün meblağ olarak ne miktara tekabül ettiğini tespit etmek oldukça zordur. Ancak listedeki menkul ve gayri menkullerin değerleri birbiriyle mukayese edilerek sonuca gidilebilir. Daha başka terekeler incelenip terekeler arası mukayeseler yapıldığı takdirde etraflı değerlendirmelere ulaşmak mümkündür.

Mutfak eşyaları için abartılı denilebilecek bir şey bulunamamıştır. Ancak “kuzu kazanı” ile “köfte leğeni”nin bulunması Hacı Abdurrahman'ın mutfağında çiğköftenin sık yapıldığını ve kuzu kavurmanın da Urfa yemek kültürü arasında bulunduğunu göstermektedir. Günlük eşyaların yanı sıra 2 adet bakır kahve ibriği, kahve değirmeni ile tavaşının bulunması da “mirra” geleneğini işaret etmektedir. Dikkati çeken diğer bir mutfak eşyası 9 adet yeşil küpün varlığıdır. Bu yeşil küpler son dönemlere kadar sarmalık üzüm yaprağı ve çeşitli salamura ve turşuların basılmasında kullanılıyordu. Son olarak Hacı Abdurrahman'ın mutfağında mangalın bulunması yöresel Urfa kültüründe önemli bir yere sahip olan ciğer kebabı ile et kebabına işaret etmektedir.

26 UŞS., 208, 150/814.

27 Göncü Hacı Abdurrahman'a ait iki adet tereke kaydı vardır. Biri 814 belge numarası ile diğeri ise 943 belge numarası ile kaydedilmiştir. 814 numaralı belgede adı geçen şahsın tüm malları, alacakları ve borçları yer alırken, 943 numaralı belgede ise tohum ortaklarından alacağı tutar esas alınarak yapılan taksim ele alınmıştır. Biz bu çalışmada bu iki terekeyi beraber değerlendireceğiz. UŞS., 208, 150-151/814; UŞS., 208, 209/943.

28 “..merkûm Hacı Abdurrahman menzil-i mezbûru merkûm Halil'e vasiyet etmezden mukaddem her ne kadar iş bu menzili senin nefsin vasiyet ediyor olsam da zâhirî batnına muhâlif benim vefâtımdan sonra menzil-i mezbûrdan zevcem Safiye'den mütevellid sulb-i sağır oğlum Ahmed ile Safiye'ye hisse verilmiyip..” UŞS., 208, 152/817.

29 UŞS., 208, 114/724.

30 UŞS., 208, 136/779.

Hacı Abdurrahman'ın terekesinde aydınlatma aracı olarak bir lamba, bir şamdan ve bir fânus bulunuyordu. Urfa'da petrol lambası ile aydınlatma usulünü henüz pek kimse bilmiyordu. Gece karanlığı iç yağlarla yapılmış mumlarla aydınlatılırdı. Taşımak için bezden yapılan fenerler ve susam yağı yakılan kandil kullananlar da vardı³¹. Bu da Hacı Abdurrahman'ın zenginliğini göz önüne getirdiğinizde aşırı bir lüksün olmadığını göstermektedir.

Terekede yatak olarak bir kat köhne yatak olduğunu görüyoruz. Bu zenginliğe rağmen tek kat yatakla idare edildiğini düşünmek imkânsızdır. Hacı Abdurrahman'ın kendinden önce vefat eden eşi Hedule'nin terekesinde üç kat yatak olduğunu görmüştük. Kat olarak yazıldığından döşek, yorgan ve yastıkların tek kalemde yazıldığını belirtmekte fayda vardır. Çeyiz kültürünün binlerce yıllık varlığını göz önüne getirdiğimizde diğer eşleri Safiye ile Hacı Münife'nin de en az üçer kat yatağı olduğunu söyleyebiliriz. Bunların dışında sekizi yapağı yastık olmak üzere 14 adet yastık vardı. Hacı Abdurrahman'ın evinde tennur kürsüsü ile tennur yorganı adıyla iki kalem tereke görmekteyiz. Muhtemeldir ki kış aylarında ev halkı tandırın çevresine toplanarak ısınıyordu. Isınmayla ilgili başka bir kayıt bulmadığımızdan bu yargıya varmakta bir beis görmedik. Oturma eşyası olarak altı adet mak'ad, üç halı, altı keçe, üç kilim, üç de Halep hasırı vardı. Ev eşyaları arasında iki adet taht ve tahtaları dikkati çekmektedir. Yaz başlangıcıyla taht adı verilen ve üç ila dört yatak sığacak genişlikte, yerden yüksekliği 1-1,5 metre olan tahta veya demirden çardaklar kullanılmıştır. Yaz aylarında köylerimizde halen ya dama çıkılarak ya da bu çeşit tahtlar kullanılarak dışarıda, açık havada yatma geleneği devam ettirilmektedir.

Hacı Abdurrahman, beline abanî kuşak sarıyor, üstüne abasını giyiyor ve başına da kefiyesini sarıyordu. Bununla beraber Hacı Abdurrahman'ın bir kürkü, bir şalvarı, yaşmağı, fesi ve uyurken kullandığı çitâri entârisi de vardı. Bunların yanında kişisel eşyalarından sayabileceğimiz bir saat ile beş adet tütün tabakası vardı. Buradan Hacı Abdurrahman'ın tütün yani sigara kullandığı sonucuna varabiliriz. Hacı Abdurrahman'ın terekesinden iki çift tabanca ile bir tüfek olduğunu görüyoruz. Gölpınar, Çikran ve Minare köylerinde gayrı menkul ve ortaklıklarının olduğunu gördüğümüzden bu silahların herhangi bir saldırıya karşı caydırıcı bir güç olduğunu anlayabiliriz. Ayrıca muhtelif Urfa Şer'îye Sicillerinde geçen gasp ve eşkıyalık olaylarına karşı da kullanılabileceğini söyleyebiliriz.

Hacı Abdurrahman'ın yarış atı yetiştiriciliği ile uğraştığını sahip olduğu iki kısrağ hissesinden anlıyoruz. Biri kır, diğeri al olan kısrağların kıymeti hayvan varlığı içinde yüklü bir meblağ tutmaktadır. Bunlardan başka binek ve yük taşımak için kullanılması muhtemel bir merkep ile doru bir beygir, 23 koyun, 20 keçi de Hacı Abdurrahman'ın terekesi arasında yerini almıştır.

Gayrı menkul olarak Gölpınar köyünde üzüm bağı, hangi mahallede olduğu belirtilmeyen iki göz dükkân hissesi de vardır. Hacı Abdurrahman'ın kendine ait tarlası olmadığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen ortaklık usulü Çikran ve Minare köylerinden arpa ve buğday ekimi yapmıştır. Dükkânlarının hangi işle uğraştığı tereke kayıtlarında belirtilmemiştir. Hacı Abdurrahman'ın Askeri Mahallesi'nde biri küçük, diğeri büyük

31 Hasan Açıanal, *Urfa Tarihi (M.Ö. 2000 – M.S. 1400)*, 1. Baskı, 17, (Ankara: ŞURKAV Yayınları, 1997), 125.

olmak üzere iki evi vardır. Büyük olan ev sicildeki diğer kayıtlarla karşılaştırıldığında büyüklük olarak en büyüklerinden biri, meblağ olarak da en pahalılarından biri olduğu görülür. Muhtemelen donanımlı bir evdi.

142.193 kuruşluk servetin 40.000 kuruşu çeşitli kişilerden olan alacağıdır. Bu meblağ, mirasın neredeyse %28'ini oluşturmaktadır. Tamamı Müslüman olan 23 kişi Hacı Abdurrahman'a borçludur. Bu borçlarda faiz uygulanıp uygulanmadığını söylemek mevcut kayıtlara göre mümkün değildir. En yüksek borç, 12.500 kuruşla Birecikli Ömer Derviş'e aitken, en düşük borç ise 99 kuruşla Hocanın oğlu Mustafa'dan olan olacaktır. Alacakların bir kısmı köylülerde olup genel olarak arpa, buğday cinsiyle aynî olarak tahsil edilmiştir. Diğer bir kısım alacak ise lakabından da anlaşılacağı üzere gön satışından elde edilen kazançtır.

Hacı Abdurrahman öldüğünde 30.233 kuruş verecek borcu bulunuyordu. Bu borçların içinde en büyük paya sahip olan 12.272 kuruşla Yahudi Azor, ondan hemen sonra 9.499 kuruşla Hacı İbrahim gelmektedir. En düşük borcu ise 23 kuruşluk emlak vergisidir. Hacı Abdurrahman'ın toplam terekesi yukarıda da belirtildiği gibi 142.193 kuruş olmakla beraber bunun tamamı vârisleri arasında paylaştırılmamıştır. Kayıt ve taksimat sırasında yapılan masraf ile müteveffânın borcu düşüldükten sonra kalan 103.948 kuruştan 1/3'ü Hacı Abdurrahman tarafından vasiyet edilmiştir. Fakat terekede bu meblağın nereye harcanacağı hakkında kayıt yoktur. Muhtemelen sicilde geçen diğer kayıtlarda olduğu gibi "vücûh-ı birr ü hayr" yolunda harcanması istenmiştir³². Bu vasiyeti dışında ölmeden önce vâsiy-i muhtarı Halil b. İsa'ya terekesinden 2.000 kuruşu idâne olarak verilmesini, buradan gelecek olan senevi gelirin de kendi mahallesinde ve ashab-ı hayrattan Koroğluzâde Haydar Ağa'nın inşa ettirdiği su sebiline tamiri ve ihtiyaçları için kullanılmasını tembihlemiştir³³. Bu kesintilerden sonra kalan 68.844 kuruş vârisleri arasında taksim edilmiştir.

Tablo 2: Göncü Hacı Abdurrahman'ın Terekesinin Taksimi

Tereke Toplamı	142.193 kuruş ²
Harcamalar ve Borç	38.247 kuruş 20 para ³
Vasiyeti 1/3	35.102 kuruş
Kalan	68.844 kuruş ⁴
Vârisleri	Vârislere Düşen Miktar
Küçük oğlu Ahmet	20.236 kuruş 10 para
Küçük oğlu Salih	20.236 kuruş 10 para
Büyük kızı Rabia	10.118 kuruş 15 para
Küçük kızı Fatma	10.118 kuruş 15 para
Eşi Safiye	4.339 kuruş
Eşi Hacı Münife	4.339 kuruş

32 UŞS., 208, 124-125/752.

33 "Göncü Hacı Abdurrahman bin Sakacı Osman bin Abdullah hayatında vefâtından beş mâh mukad-dem ben bi-emri'l-İllâh-i ta'âla vefât eylediğimde cemî terekem ve zimem-i nâsda olan hukûkum ahz u kabz olunup sünnet-i seniyye vechi üzere teşhîz ve tekfînîm görölüp düyûn-ı müsebbetem zuhur ederse ba'de'l-edâ bâki kalan terekemin sülüsünden iki bin kuruş ifrâz olunup 'alâ vücûhü' şer'i idâneye verile ve meblağ-ı mezbûrun senevî hâsıl olan semeni mahalle-i mezbûrede bulunan ashab-ı hayrattan Koroğluzâde müteveffâ Haydar Ağa'nın inşâsına mütevakkıf olduğu sebîl-i câri su mecrâsının lâzım gelen mahallerini ta'mir ve tersimine sarf oluna diye vasiyet ve tenfizine.." UŞS., 208, 140/788.

Mirastan en büyük hisseyi her birine 20.236 kuruşla oğulları Ahmed ve Salih almışlardır. İkinci olarak her birine 10.118 kuruşla kızları Rabia ve Fatma, son olarak da beherine 4.339 kuruşla eşleri Safiye ve Hacı Münife gelmektedir. Bu meblağların haricinde Hacı Abdurrahman'ın ölümünden önce kızı Rabia'ya kendi rızası ile teslim ettiği 1 adet altın çiçek, 120 adet Mahmudiye gâzi, 8 adet Mahmudiye altını, 20 adet eski gâzi ve 1 adet altın dobirisi (dobra) vardır³⁴. Hacı Abdurrahman'ın eşi Hedule ise ölümünden üç ay önce kendisine ait olan 18 adet Mahmudiye gâzi, 1 çift altın reşme, altın saçlık, altın tahta bilezik gibi ziynetleri kızları Rabia ve Fatma'ya bağışlamıştır³⁵. Diğer eşi Safiye bu ziynetleri de terekeye dahil etmek istemiş ancak Rabia ve Fatma şahitler huzurunda bunların babaları ve anneleri tarafından kendilerine verildiğini ispat etmişlerdir. Tereke taksiminden sonra 19 Ekim 1880 tarihli kayıta Hacı Abdurrahman'ın küçük oğlu Salih ve küçük kızı Fatma'ya babalarından kalan mallarından her birine günlük 3'er kuruş nafaka bağlanmıştır³⁶.

Sonuç

Tereke kayıtlarını incelediğimiz Hacı Abdurrahman'ın varlıklı biri olmasına rağmen çok da gösterişli bir hayat sürmediği anlaşılmaktadır. Mal varlığı arasında en çok dikkati çeken ateşli silahlar, iki cins at, büyük bir ev ve en önemli gelir kaynağı olan göncülük ve ortakçılık yoluyla kazandıklarıdır. Bunların yanında yükte hafif, pahada ağır bir altın ayna (340 kuruş), bir çift altın bilezik (800 kuruş) ve inci maşallah (1.200 kuruş) dikkati çeken süs eşyalarıdır. Terekesinden hiç kitap çıkmaması da onun ulum ve fünun ile pek meşgul olmadığı kanaati uyandırabilir. Kardeşi Hacı Mamo ile birlikte göncü esnafından olan Abdurrahman hayırsever bir kişiliğe sahiptir. Öyle ki mirasının üçte birini hayır işleri için bağışlamıştır. Esnaflık haricinde tarım ve hayvancılık da ilgilendiği kayıtlardan anlaşılan Hacı Abdurrahman'ın kendi tarlası olmamasına rağmen Gölpınar, Çikran, Minare ve Kantara köylerinde ortaklık usulü ile ziraat yaptığı görülmektedir. Ticaret hayatı içinde de yer alan Abdurrahman hem Müslüman hem de gayrimüslimlerle alışveriş yapmıştır. Üç defa evlendiği tespit edilen bu şahsın kızı Zübeyde ve eşi Hedule'nin henüz onun sağlığında vefat ettikleri görülür.

Ölümünden sonra mirası İslam hukukunun kaidelerine göre belirlenmiş ve varislerine taksim edilmiştir. Osmanlı Devleti topraklarının genelinde olduğu gibi Urfa'da yetimin ve öksüzün malları korunmuştur. Varislerin miras hususunda beyan ettikleri söylemlerini şahitler ile ispatlamaları istenmiş ve böylelikle haksızlığın veya mal kaçırmanın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Hacı Abdurrahman'ın terekesinde yer alan ev ve mutfak eşyalarından yola çıkılarak Urfa'nın yemek kültürünün zengin olduğu söylenebilir. Alışverişin genelde kuruş üzerinden hesaplandığı, ancak bunun haricinde Mahmudiye altını, eski gâzi, altın dobra, Osmanî altını gibi mali birimlerin de kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu gibi örneklerden de anlaşılacağı üzere Osmanlı Devleti döneminde tutulan tereke kayıtları sosyal ve kültürel tarih araştırmalarında önem arz etmektedir. Demografi ve yerel tarih çalışmalarında da kıymetli bilgiler içerdikleri aşikardır. Tek bir şahsın terekesinden yola çıkılarak dar bir alanda yaptığımız bu çalışmanın bir nebze de olsa faydalı olacağını ümit ediyoruz. Urfa bölgesi ile

34 UŞS., 208, 118/736.

35 UŞS., 208, 116-117/733.

36 UŞS., 208, 208/941.

ilgili bu alanda yapılmış ve yapılacak olan bu gibi çalışmalarla birlikte değerlendirildiğinde elde edilen bilgilerin daha sahih ve güvenilir olacağı şüphesizdir.

Tablo 3: Göncü Hacı Abdurrahman'ın Terekesi³⁷

Mutfak Eşyaları ve Aksesuarları	Adedi	Kıymeti (kuruş)
Büyük sini	1	120
Büyük teşt	2	150
Büyük kazan	1	120
Aş kazanı	5	150
Kuzu kazanı	1	60
Büyü bulgur kazanı	1	360
Kebir satıl(sıtıl)	1	50
Tas	7	75
Üsküre tası ⁵	9	40
Lenger	6	70
Sahan	12	90
Sahan kapağı	14	130
Köfte leğeni-aş legeni	1+2	50
Tepsi	2	20
Tava	2	20
Süzgeç	1	10
Mankal	1	40
Havan	1	15
Bakır Kahve İbriği	2	15
Kahve değirmeni ve tava	1	15
Yeşil küp	9	80
Bulgur unu	30 (kile)	145
Ev Eşyaları, Aksesuarları ve Mefruşat	Adedi	Kıymeti(kuruş)
Yan halı	2	290
Seccade halı	2	145
Keçe	6	400
Şamdan	2	40
Kırmızı ve beyaz kilim	3	100
Heybe	2	15
Mak'ad ⁶	6	290
Yastık	5	120
Mitil yastık	1	60
Lamba ma'a fanus	2	15
Köşe döşeği	1	10
Tennur kürsüsü	1	7

37 Terekedeki menkul ve gayrimenkuller defterdeki yazılışından farklı olarak sadeleştirilmiş ve sınıflandırılarak verilmiştir.

Tahta ma'a tahta	2	100
Tennur yorganı	1	80
Çıra kürsüsü	1	4
Halep hasırı	3	30
Yapağı yastık	8	240
Çuval	2	20
Kösele	21	16.000
Zahire sandığı	2	40
Aş çulhası	1	5
Hacı Süleyman'da olan gön	2 (şukka)	410
Köhne yatak	1	37
Büyük halı	1	405
Muhtelif Malzemeler		531
Giyim Kuşam Eşyaları, Aksesuarları ve Ziyet Eşyaları	Adedi	Kıymeti(kuruş)
Çitare entari	1	76
Şalvar	1	76
Kürk	1	137
Abâni kuşak ve aba	2	89
Köhne saat ve fes	2	54
Hızma	1 (çift)	17
Altın ayna	1	340
Altın koç	1	80
Altın bilezik	1 (çift)	800
İnci maşallah	1	1.200
Tütün tablası	5	15
Ateşli Silahlar	Adedi	Kıymeti(kuruş)
Tabanca çift	2	240
Tüfenk	1	100
Binek, Yük ve sair Hayvanat	Adedi	Kıymeti(kuruş)
Merkep	1	430
Koyun	22	1.870
Keçi	14	63
Koyun-Keçi	1+6	1.200
Doru bargir	1	150
Nısf-1 al kısarak	1	2.500
Nısf-1 kır kısarak	1	3.700
Gayrimenkulleri	Adedi	Kıymeti(kuruş)
Küçük menzil(konak)	1	5.000
Gölpınar karyesinde bağ	1	1.000
Dükkan	2 bab nısf	12.500
Büyük menzil(konak)	1	35.000

Borçluları	Adedi	Kıymeti(kuruş)
Satılan hınta(buğday)	43 kile	11.752
İbrahim Halil		1.486
Hocanın oğlu Mustafa		99
Hacı Süleyman		423
Aslanoğlu		309
Çikran karyesinden Sağır Hamid ve Hüseyin'den nısfiyette şa'ir	21 kile	310
Minare karyesinden şeriki Hamid'den nısf hınta hissesi		183
Çikran karyesinde Ali'den nısf hınta hissesi		1.057
Çikran karyesinde Alo'dan nısf hissesi		849
Çikran karyesinde Hüseyin'den nısf hınta hissesi		101
Minare karyesinde Hamo'dan alacak yerine alınan hınta	3 kile - 7 semen	200
Çikran karyesinde Alo'dan alacak yerine alınan hınta	5 kile - 4 semen	1112,20
Çikran karyesinde diğer Alo'dan alınan hınta	3 Semen - 4 kile	887,20
Çikran karyesinde Hüseyin'den alacak yerine alınan hınta	1 kile - 4 semen	107,10
Minare karyesinde Esved'den alınan hınta	4 semen – 9 kile	1.900
Circo'dan alınan hınta	3 semen – 6 kile	1287,2
Berho el-Cuma'dan alınan hınta	3 semen – 1 kile	275
Timoroğlu Timur'dan alınan hınta	7 semen – 7 kile	1386
Kantara karyesinden Circo'dan alınan şair	13 kile	1.040
Haffaf Molla Mehmed		1825
Mürselzâde Hüseyin		475
Haffaf Kundiroğlu		625
Gaffar Ağazâde Mehmed		4.713
Ali bin Osman		790
Yeşil Babazâde Hoca		2392,20
Köşker ⁷ Topal Ali		198
Birecik'te Ömer Derviş		12.500
Urfa'da olan köşkerler		5.500
Toplam		142.193 kuruş ⁸
Borçlar ve Masraflar	Adedi	Kıymeti(kuruş)
Tüccar Hacı İbrahim Ağa ⁹		9.499
Yahudi Azor ¹⁰		12.272
Zevcesi Hacı Münife'nin ilam harcı		108

Zevcesi Hacı Münife'nin hıntası ¹¹	5 kile	950
Zevcesi Safiye'nin mihr-i muahhar ile mihr-i muaccelede alacağı ¹²		3.851
Hacı Mamo'nun oğlu Mehmet Bakır		4.000
Zevcesi Hacı Münife'nin mihr-i muahharı		750
Emlak vergisi		23
Arasada satılan hıntanın vergi ve hamaliyesi		224
Cedid hınta için verilen kira		92
Defter ve mahkeme harcı		1.607
Dellâliye		2.044
Varaka bahası		100
Miri üzere yüz kuruştan on kuruş kesri		100
Teçhiz ve tekfin masrafı		5.000
Adet-i ağnam resmi		126
Sebil için vasiyeti		2.000
Toplam		42.746 ¹³

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

BOA, MŞH.ŞSC.d., Urfa Şer'iyeye Sicili, Sicil No: 208.

İnceleme-Araştırma Eserler

Açanal, Hasan. *Urfa Tarihi (M.Ö. 2000 – M.S. 1400)*. 1. Baskı, S. 17, Ankara: ŞURKAV Yayınları, 1997.

Akgündüz, Ahmet. “İslam Hukukunun Osmanlı Devleti'nde Tatbiki: Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicilleri”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 14, (2009): 13-48.

_____. *Şer'iyeye Sicilleri Mahiyeti Toplu Kataloğu ve Seçme Hükümler* I, 1. Baskı, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.

Aktan, Ali. *Osmanlı Paleografyası ve Siyasi Yazışmalar*. İstanbul: İlim ve İrfan Vakfı Yayınları, 1995.

Aktan, Hamza. “Miras”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 30, (2005): 143-145.

Barkan, Ömer Lütfi. “Edirne Askeri Kassamı'na Ait Tereke Defterleri (1545-1659)”. *Belgeler*, III/5-6, (1996): 1-479.

Başaran, Fatma Nur. “Debbağlık-Kürkçülük-Saraçlık”. Şanlıurfa El Sanatları ve Sözlü Kültür Malzemeleri, (2012): 447-458.

Bayındır, Abdülaziz. “Osmanlı’da Yargının İşleyişi”. *Osmanlı Ansiklopedisi*, c. 6, (1999): 429-446.

Bozkurt, Fatih. “Osmanlı Dönemi Tereke Defterleri ve Tereke Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 11/22, (2013): 193-229.

_____. “Tereke Defterleri ve Osmanlı Demografi Araştırmaları”, *Tarih Dergisi*, 54, (2012): 91-120.

Ceyhan, Muhammed “Tanzimat Dönemi Sonrası Şer’iyye Sicil Defterlerinin Muhteva ve Diplomatik Açından Tahlili”. *OTAM*, 29, (2011): 49-82.

Çadircı, Musa. “Hüseyin Avni Paşa’nın Terekesi”. *Belgeler*, XI/15, (1986):145–164.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. 14. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 1997.

Fekete, L. “XVI.Yüzyılda Taşralı Bir Türk Efendisinin Evi”. *Çev. Sadrettin Karatay, Belleten*, XXIX/115-116, (1965): 615-638.

Göktaş, Uğur. “Sakalar”. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. 6, (1994): 420.

Karakaş, Mahmut. *Urfa’nın Kültür ve İnançlar Serüveni*. Şanlıurfa: Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2009.

Köstüklü, Nuri. “Osmanlı-Türk Aile Kurumu Araştırmalarında Tereke Defterlerinin Yeri ve Önemi (19. YY. Örnekleri Çerçevesinde)”. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/1, (2008): 17-26.

Özcan, Tahsin. “Muhallefât”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 30 (2005): 406-407.

Öztürk, Said. *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defterleri*. İstanbul: OSAV Yayınları, 1995.

_____. “Tereke Defterlerine Göre XVII. Asırda İstanbul’da Aile Nüfusu, Servet Yapısı ve Dağılımı”. *İstanbul Araştırmaları*, 3, (1997): 21–57.

Pakalın, M. Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü-III*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.

Şilen, Mehmet. *208 Numaralı Urfa Şer’iyye Sicili Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi (H.1296-1299/M.1879-1882)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, 2015.

Tak, Ekrem. *Diplomatik Bilimi Bakımından XVI.-XVII. Yüzyıl Kadı Sicilleri ve Bu Sicillerin İhtiva Ettiği Belge Türlerinin Form Özellikleri ve Tanımlanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2009.

Tenik, Ali. “Tasavvufi Teşkilat Ahîliğin Urfa’daki Tarihi Seyri ve Etkileri”, II.

Uluslararası İslam Tarihi ve Medeniyetinde Şanlırfa: Osmanlı Belge ve Kaynaklarında Urfa, c. III, (2018): 280-296.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>

Uğur, Yunus. “Şer‘iyye Sicilleri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 39, (2010): 8-11.

Tablolar içerisinde kullanılan dipnotlar.

1 Kayıta kalan bakiye 1362 kuruş olarak yazılmış ancak hisseler hesaplandığında 1369,56 kuruş çıkmıştır. Bir kalemin yanlış yazılmış olması muhtemeldir.

2 814 numaralı belgede 104.485 kuruş ve 943 numaralı belgede 37.708 kuruştur.

3 814 numaralı belgede 37.514 kuruş ve 943 numaralı belgede 733 kuruştur.

4 814 numaralı belgede 45.012 kuruş ve 943 numaralı belgede 24.378 kuruş olmak üzere toplamda 69.390 kuruş olarak karşımıza çıkmaktadır.

5 Topraktan veya madenden yapılmış çukur çorba tası.

6 Oturulacak yer, minder, alçak sedir gibi anlamlara gelmektedir.

7 Kunduracı, yemenici, ayakkabı tamircisi demektir.

8 814 ve 943 numaralı kayıtlar birlikte hesaplanmıştır. UŞS., 208, 150/814; UŞS., 208, 209/943.

9 UŞS., 208, 132/770.

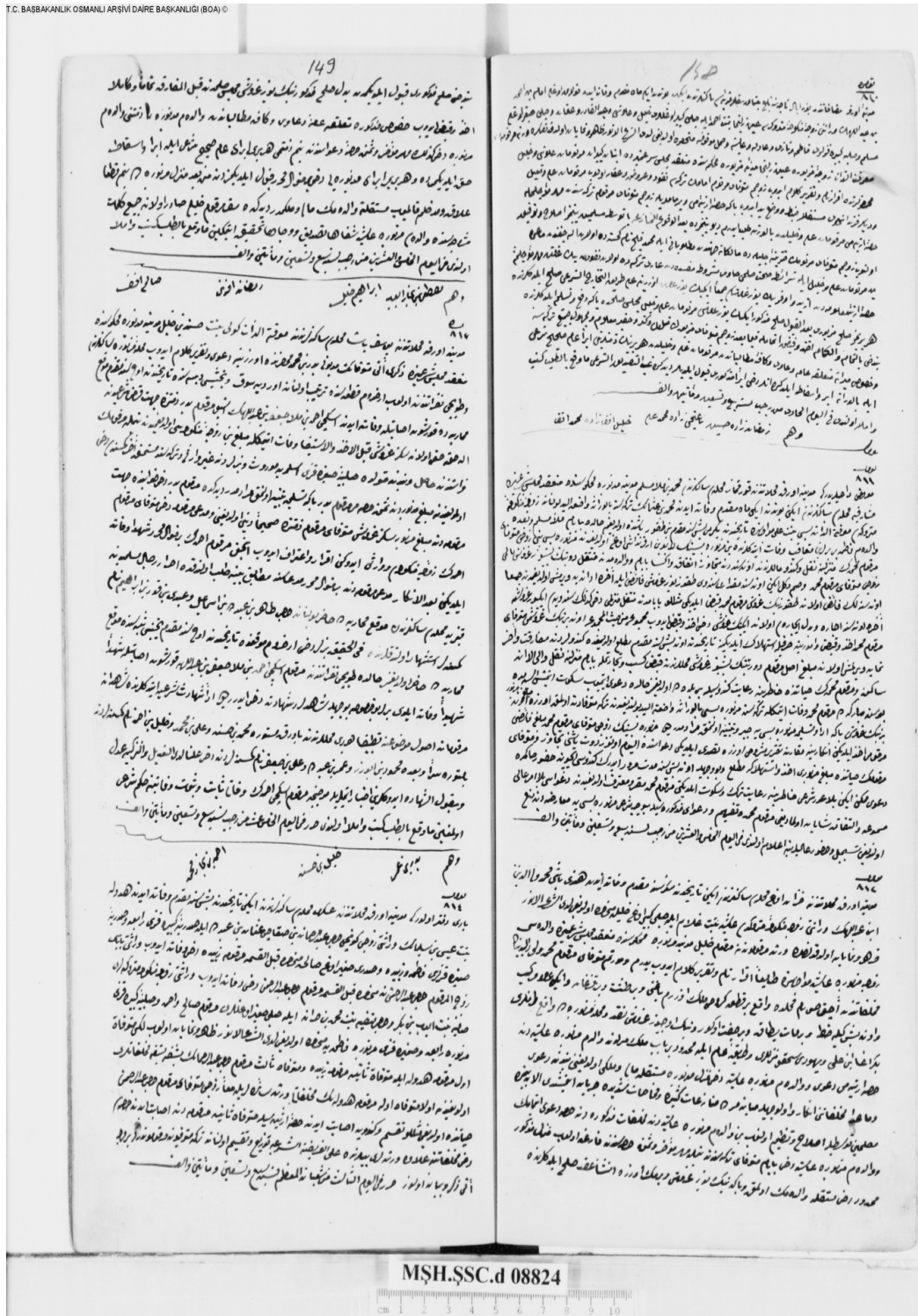
10 “..tebay-ı devlet-i Osmaniye’den millet-i Museviye’den Azor veledi Nasi..” UŞS., 208, 121/744.

11 UŞS., 208, 132/771.

12 UŞS., 208, 121-122/745.

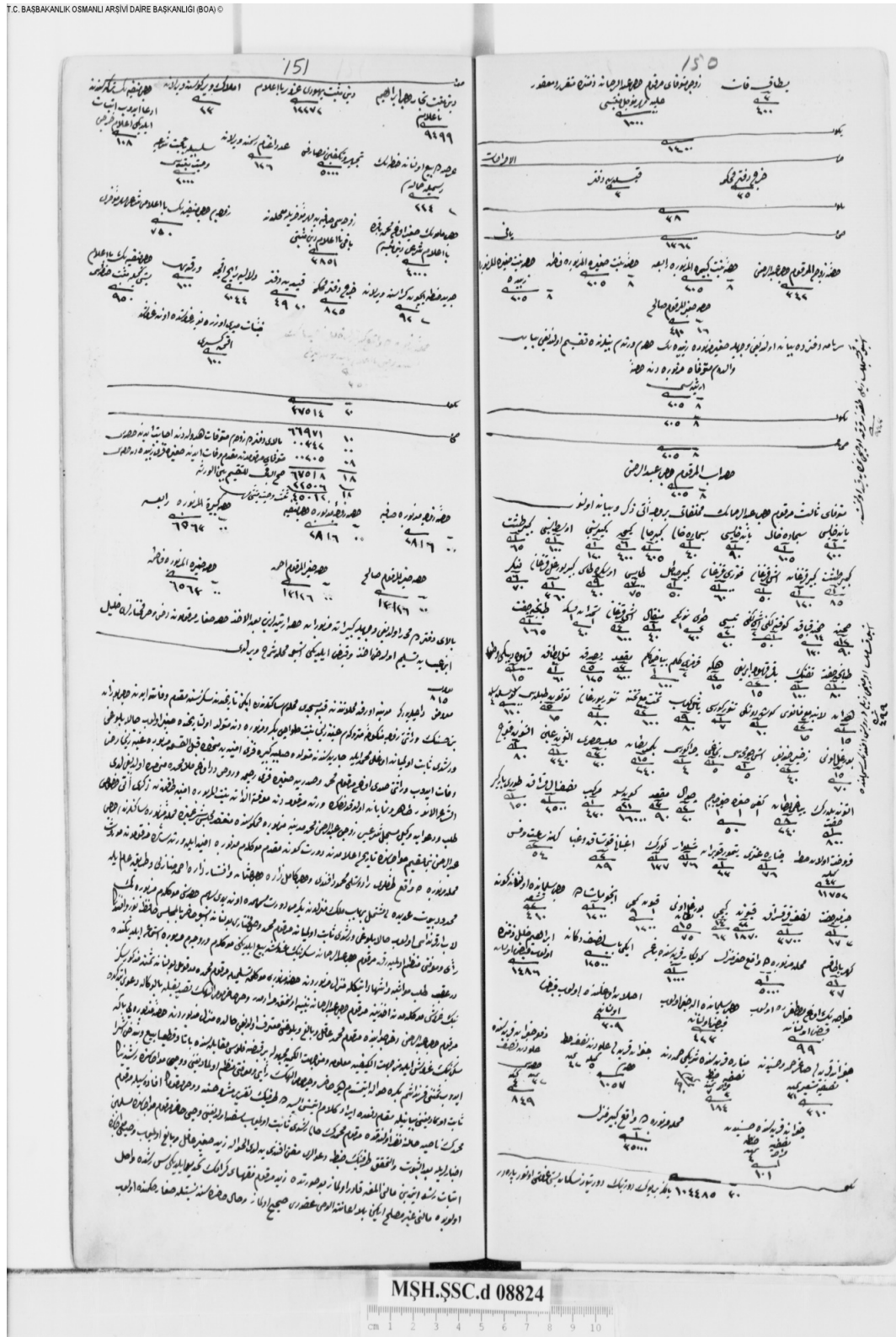
13 814 ve 943 numaralı kayıtlar birlikte hesaplanmıştır. Masraflar kısmında 814 numaralı kayıta masrafın toplamı 37.514.20 kuruş olarak yazılmıştır. Ancak belgeyi incelediğimizde toplam çıkması gereken rakam 42.013’tür. Miras paylaşımı da belgede yazan rakam üzerinden hesaplanmış ve bu rakam üzerinden taksim edilmiştir. Bundan dolayı biz de taksimdeki sayıları değiştirmek gerektiği duymadık. Gider kaleminden bazı masraflar terekeden değil de başka yollardan karşılanmış olabilir. Aksi takdirde miras paylaşımında bu denli bir hesap hatasının görülmemiş olması pek mümkün görünmemektedir. Masrafların genel toplamı 943 numaralı kayıttaki ile birlikte 42.746’dır.

Ek 1: Göncü Hacı Abdurrahman'ın 814 Numaralı Tereke Kaydı



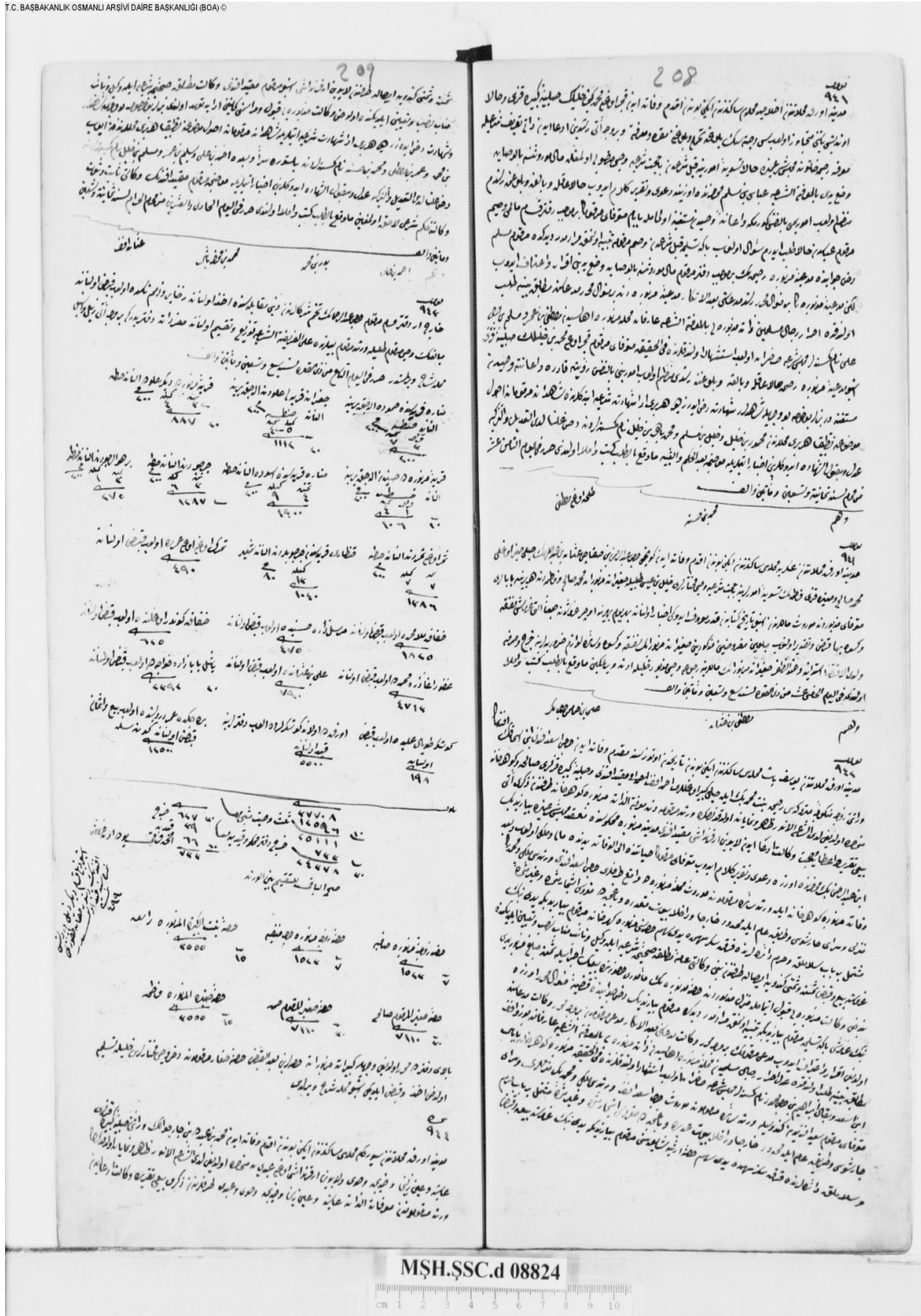
BOA, MŞH.ŞSC.d., Urfa Şer'ıye Sicili, Sicil No: 208.

Ek 2: Göncü Hacı Abdurrahman'ın 814 Numaralı Tereke Kaydı (Devamı)



BOA, MŞH.ŞSC.d., Urfa Şer'iyeye Sicili, Sicil No: 208.

Ek 3: Göncü Hacı Abdurrahman'ın 943 Numaralı Tereke Kaydı



BOA, MŞH.ŞSC.d., Urfa Şer'ıye Sicili, Sicil No: 208.